

TÜRK-İSLAMİ GELENEKTE ŞAMANLIK

FUZULİ BAYAT

otukennesriyat

YAYIN NU: 2191
KÜLTÜR SERİSİ: 1167

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-810-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: [0212] 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: M. Bilal Erimez

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: [0212] 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. Fuzuli Bayat: 1958 yılında Azerbaycan’da doğdu. 1984 yılında Azerbaycan Yabancı Diller Üniversitesi Fransız-İngiliz Dili Bölümünü üstün başarıyla ve yüksek lisans derecesi alarak bitirdi.

1987-1990 yıllarında Özbekistan Bilimler Akademisinin Dil ve Edebiyat Enstitüsünde doktora çalışmalarına başladı.

1990 yılında doktora tezini savunarak “Doktor of Philosophie” ünvanını aldı.

1990-1992 yılları arasında Azerbaycan Bilimler Akademisinin Edebiyat Enstitüsünde ilmi araştırmacı olarak çalıştı.

1993-1995 yıllarında Ortak Türk Edebiyatı Bölümünün başkanı olarak görev yaptı.

1996-1999 yılları arasında *Dede Korkut Ansiklopedisi* Hazırlama Kurulunda başkan yardımcılığı ve yazarlık görevlerini yaptı.

1997 yılında Azerbaycan Yazarlar Birliği’nin üyesi seçildi.

1997 yılında üst aşama doktora tezini savunarak Filoloji İlimler Doktoru, “Doktor of Sciences” ünvanını aldı.

1999-2008 yılları arasında Gaziantep Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak çalıştı.

2012 yılından itibaren AMEA Folklor Enstitüsünde Muasır Folklor Bölümünün başkanlığını yürütmektedir.

Fuzuli Bayat’ın bugüne kadar yurt içi ve yurt dışında kırk iki kitabı ve iki yüzden fazla makalesi yayımlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ / 9

KONUNUN TEORİK VE METODOLOJİK ÇATISI / 11

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ ŞAMAN VE/VEYA

“İSLAMLAŞAN” ŞAMANLIK KURUMU / 15

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ ŞAMAN VE/VEYA İSLAMLAŞAN

ŞAMAN ANLAYIŞI / 53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMİ DÖNEMDE KUTSANMIŞ KADINLAR:

MOMA VE/VEYA BİBİ KÜLTÜ / 77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SUFİ ŞAMANLIĞI VEYA EVLİYA KÜLTÜ / 143

BEŞİNCİ BÖLÜM

ŞAMANİST KÜLTÜR ÜZERİNDE

KURUMSALLAŞAN HALK SUFİ GRUPLARI / 173

ALTINCI BÖLÜM

RUS VE SOVYET İŞGALİNE KARŞI

SUFİ-ŞAMAN DİRENİŞİ / 207

YEDİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ DÖNEMDE ŞAMANIN

İYİLEŞTİRME YÖNTEMLERİ / 249

KAYNAKÇA / 297

DİZİN / 321

ÖN SÖZ

Elinizdeki kitap hem İslamlaşan Şamanlık hem de İslami Şamanlık olgusunu araştırmak amacıyla yazılmıştır. İslami Şamanlık, kültürümüzün genelinde varlık gösteren İslamiyet öncesi inanç ve uygulamaların tümüdür. İslamlaşan Şamanlık, kültürel icracısı olan şamanların Müslüman donundaki yeni varlık şeklidir. İslami şamanla İslamlaşan şamanı birbirinden ayırmak neredeyse mümkün değildir. Birinci kategoriye İslam dünyasında halk sufileri-işanlar, şeyhler, seyitler, laçiler, dedeler, duanalar, halfalar, momalar, bibiler dâhil olup ikinci kategori altında bakışlar, perihanlar, falbinler kümelenmiştir. Her iki kategoriye girenler İslami unsurlarla İslamiyet öncesi inançları ve kültürleri sentezlediklerinde ortaya heterojen yapıyla senkretik bir inanç çıkmıştır.

Bu kitabın önemi nedir? Bu kitap, bize sadece Orta Asya başta olmak üzere Türk-İslam dünyasında baş verenleri değerlendirme fırsatını mı sunar yoksa dinî-etnik, siyasi-kültürel bir yapılanmaya mı hizmet eder? Aslında tüm kitaplarımın Türk millî kimliği temel alınarak yazıldığı dikkate alınırsa, bu kitabın hedefinin çoğunluğunun Sünnî Türk milliyetçiliği, Nakşibendi, Kadiri, Mevlevî Türk yorumu ve de Şîî Alevî kimlik meselesi olmadığı görülecektir. Bu varsayımlar kastedilseydi Hristiyan ve kısmen de Lamaist olan Sayan-Altay Türkleri, Hristiyan olan Yakut Türkleri ve Çuvaşlar araştırmanın dışında kalırdı. Oysa Türk kelimesi kültürel, etnik anlamda kullanılmıştır. Onun hiçbir mezhepsel, dinsel bağlamı göz önünde tutulmamıştır. Çünkü Sünnî Türkmenle Alevî ve Şîî Türkmen arasında İslam dışı inançları yaşatmak konusunda hiçbir fark yoktur.

Son dönemde popüler olan etno-dinsel bir kimlik de bizim inandığımız Türk kavramının dışında tutulmuştur. Kitap, sadece Türk milletinin İslam'dan, Hristiyanlıktan, Lamaizmden önceki geleneksel yaşamlarının baskın unsuru olan Şamanlığın İslam dininin kabulünden sonraki işlevselliği ve pratiksel olarak varlığını koruması hakkındadır. Türklük ve milliyetçilik kimsenin tekelinde olamaya-

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ ŞAMAN VE/VEYA “İSLAMLAŞAN” ŞAMANLIK KURUMU

Giriş

Bütün dinler ve dinî inançlar gibi Şamanlık da uzun yaşamı boyunca toplumsal değişikliklerle birlikte çeşitli dinler ve inançlarla etkileşim hâlinde olmuştur. Şamanlık salt bir din olmadığı gibi eski Türklerin Şamanik kümelenme adı altında değerlendirdiğimiz inançları ve dinsel yaşamları da siyasi, ekonomik, sosyal, coğrafi etkenlerin tesiri sonucunda zaman zaman yenilenmelere, değişim ve dönüşümlere maruz kalmıştır. Özellikle erken orta asırlardan itibaren Müslümanlaşmaya yüz tutan Orta Asya Şamanlığı büyük bir yıkım yaşamış, belli ölçüde yeni örf ve âdetlerin yoğun baskısı sonucunda köklü değişikliklere uğramıştır. Bu durumda “Şamanlık adlı bir kurum kalmış mıdır ve kalmışsa hangi düzeyde varlığını sürdürmektedir?” sorusu akla gelir. Akla gelen diğer bir soru da “Bugün İslamiyetle bağdaşmayan örf ve âdetlerin, uygulamaların, yaşam biçimlerinin hangi şartlar altında varlığını koruduğu ve bunların Şamanlıkla bağlantısının hangi seviyede olduğu”dur. Tüm bunlar softa din adamlarının dışında kalan ve toplumsal sorumluluk üstlenmiş diğer insanların cevap aradığı sorulardır. İslam’a inanan ve inanmayanların aynı örf ve âdet ekseninde buluşması da eski geleneksel kültürümüzün bizlere bıraktığı mirasın sonucudur. Oysa normalde bir inançlı insanla bir ateistin, Müslümanla Hristiyanın geleneksel, örfsel, âdetsel düzeyde farklı farklı cephelerde durması gerekirdi.

Tüm bu sorulara cevap bulmak için İslamiyetin kabulünden sonraki yaşamımıza bakmamız ve Şamanik kalıntılar olarak gördüğümüz bir dizi inanç ve pratiğin kökenlerini incelememiz gerekir. Bu kalıntıların bu kadar uzun bir zamanda Müslümanlık, Hristiyanlık ve Lamaizm adı altında yaşamasına neden olan esas etmenleri ince-

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ ŞAMAN VE/VEYA İSLAMLAŞAN ŞAMAN ANLAYIŞI

Giriş

Orta Asya Türkleri İslamiyetten önce var olan mitolojik-mistik dinsellikle tasavvufun mistik-mitolojik boyutunu birleştirmiş ve bu birleşme Türk halk sufizmi şeklinde varlığını sürdürmüştür. Halk sufi geleneğinin temel bileşenini eski inançları ve ritüelleri kendinde barındıran Şamanlıkta aramak lazımdır. Nitekim,

... Şamanik inançlar, sufilere ve onların soyundan gelenlere aktarılmıştır. Şamanist gelenekler sufizm içinde var olmaya devam etti. Tasavvufun etkisinin bazı izleri yukarıda anlatılan Nohurilerin fikir ve âdetlerinde görülür. Orta Asya'daki kuşak bağlama ayininin Şamanist geleneklere katılması tasavvuf aracılığıyla oldu ve bu bazı derviş toplulukları tarafından benimsendi. Bütün bunlar, evliya kültüründe Şamanist geleneklerin korunduğunu doğrular. Modern Hocaların ataları, yaşamları boyunca gösterdikleri olağanüstü güç (keramet) nedeniyle evliya olarak kabul edildi. Bu güç, “şifacılar” olarak özel rollerinde cinlere, cin ordusuna sahip olmalarında ifade edildi.¹

Şamanlığın tamamıyla kesintiye uğramasını karşısına alan halk sufizmi veya popüler İslam, anlaşıldığı gibi bir senkretik inanç yapılanmasıdır. Belirtildiği gibi tasavvuf, bu fani dünyada inanç adına bir başarının bir sufi için yeterli olmaması, acılı denemelerden sonra kazanılan İlahi ilke ile birliğe ihtiyacı olması gerçeğiyle genel İslami bağlamdan ayrılır. Bu, tasavvuf ve Şamanizm arasındaki içsel, yapısal ve antropolojik ilişkiyi ve ayrıca zikir ve diğer sufi ritüellerinin pratiğinde vecd durumlarının muazzam rolünü açıklar.² Kafkasya'da Kadirîye'nin bir kolu olan Kunta-hacı tarika-

¹ V.N. Basilov, *Kult Svyatih v İslame*, Moskova: Misl, 1970, s. 114.

² N.A. Manıçkin. “Vzaimodeistvie Sufizma i Doislamskih Verovaniy v Narodnom Zikre”, *İzvestiya NAN KP*, 2015.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMİ DÖNEMDE KUTSANMIŞ KADINLAR: MOMA VE/VEYA BİBİ KÜLTÜ

Giriş

Her ne kadar İslam, Hristiyanlık, Lamaizm ve hatta Zerdüştilik Şamanlığı ve onun temelinde var olan eski inançları yok etmeye çalışsa da bu uygulamalı inanç dinlere ve kültürlere ayak uydurarak ve bütün zamanları aşarak günümüze kadar gelebilmiştir. Özellikle Orta Asya'da İslam'dan önce Zerdüşť rahipleri, İslam din adamları kadar büyük bir şiddetle şamanlara karşı mücadele vermiştir. Ateşperestlik inancının rahipleri *divlerin hizmetkârları*, *divlere tapanlar* olarak adlandırdıkları Şamanlığa karşı savaş açtılar. İslam ise devleri şeytanla değiştirerek şamanları *şeytanın hizmetkârları* olarak tanımladı. Bu kadar olumsuz tutumlara, gözden salmalara, takiple-re, yasaklara bakmaksızın Orta Asya'da ve genelde Türk Müslüman halkları arasında Şamanlık unsurlarının birçoğu bozulmadan resmî dinle paralel olarak yaşamını sürdürmeye devam etti. Nitekim Şamanlığın karakteristik özellikleri, kötü ruhlara karşı mücadelede oldukça net bir şekilde izlenebilmektedir. Konargöçer Türkmenler, Kazaklar, Kırgızlar, Fergana, Zarafşan ve Harezmi Özbeklerinde Şamanistik gelenekler özel bir dinî sistem oluşturacak kadar varlığını koruyabilmiştir. Bu durumda karşımızda İslamlaşan Şamanlık veya İslam'la paralel yaşayan bir Şamanlık çıkmaktadır. Diğer taraftan şaman kültürü üzerinde kurumsallaşan ve İslami addedilen olgular da ikinci bir Şamanik özelliktir. Aslında her iki olgu birbirini tamamlar durumdadır. Hem de her iki kategoride kadınların rolünün büyük olduğu etnografik verilerle onaylanmaktadır.

Bazı durumlarda genç yaşta Şamanlık yapan kadın ve erkeklerle rastlamak mümkünse de Orta Asya eski inançlarını, gelenek ve ritüellerini yaşatan kurumların üyeleri daha çok orta ve yaşlı erkeklerle kadınlardır. Bunlar dinî ve şifalı faaliyetlerde bulunan erkek

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SUFİ ŞAMANLIĞI VEYA EVLİYA KÜLTÜ

Giriş

Orta Asya ve Volgaboyu Türklerinin büyük çoğunluğunun İslamiyeti tarikat aracılığıyla kabul ettiği bilinen bir gerçektir. Zamanla Türkler Şamanist gelenek ve inançlar adı altında kümelediğimiz eski dinî inançları evliya kültü üzerine aktarmış oldular. Ortaya Türklerle özgü dinî bir anlayış çıktı ki buna genel kanaate göre halk İslamı denilmektedir. Ancak halk sufizmi terimini kullanmak dinî inancın ontolojisi bakımından daha isabetli bir kavramdır. Buna bir nevi sufi Şamanlığı da demek mümkündür. Bu konuyu bu veya diğer derecede araştırma objesi yapan binlerce bilimsel eser mevcuttur. Nitekim Sovyetler Birliği'nde yaşayan Türkler ateizm döneminde dahi İslamiyeti evliya kültü bağlamında yaşatmışlardır. Mescitlerin, camilerin kapatıldığı, dinî bayramların ve günlerin yasaklandığı bir zamanda halk İslamı olarak adlandırılan evliya merkezli inanç yerleri inananların manevi sığınak mekânları olmuştur. Her ne kadar resmî İslam evliya kültüne sıcak bakmasa ve birçok durumda onu yasaklasa da dinin bugünlere gelip çatmasında evliya kültünün oynadığı rolü küçültmek mümkün değildir. Halk sufizmi içerikli evliya kültü toplumsal eylemde kendini ziyaret dindarlığı şeklinde göstermiştir. Halk sufizmi ve evliya ziyaret kültü olmasaydı Sovyetler Birliği terkinde kalan Türk nüfusun ne millî kimliğinden ne de Müslümanlığından söz açmak olurdu. Halk sufizmi hareketinin üyeleri, seyitler, işanlar, hocalar, gezgin mollalar, dervişler, kadın nüfusun önderleri momalar, bibiler, halfalar vb. olmasaydı İslam adına din, Türk adına millet kalmazdı.

Stalin döneminde sert, Hruşçev döneminde biraz gevşek Türk ve İslam karşıtı siyaset yalnız halkın içinde varlıklarını çeşitli şekillerde korumaya çalışan Müslüman donlu sufi şamanların açık ve gizli faaliyetleri sonucunda korunabildi. Sovyetler Birliği'nde yaratılan dinî kurumlar, Rusya Müslümanlarının Merkezi Ruhani İdaresi,

BEŞİNCİ BÖLÜM

ŞAMANİST KÜLTÜR ÜZERİNDE KURUMSALLAŞAN HALK SUFİ GRUPLARI

Giriş

Halk sufizmi, İslamiyetin Şamanlığı transformasyona uğratmış şekli olup iki kültürün sentezinden ortaya çıkmıştır. Halk sufizmi denilince toplumsal karakter almış, sosyokültürel alanın tüm sahalarına yayılmış, eski Türk inançları (Şamanlık) ile ilgili olan kült karakterli tapınma yerleri, objeleri ve tüm bunların İslam'da yaşatılması kastedilir. Halk sufizmi, toplumu İslam'ın kuralları ve değerleriyle irşad etmekle ve genel olarak bilinen eski inançları yeni dine uyarlamakla mümkün olmuştur. Bu nedenle resmî İslam, ister Orta Asya isterse de Kafkaslarda ve Anadolu'da ilk çağlarda nüfusun büyük çoğunluğu tarafından arka plana itilmiş, Sünnîliği benimseyen devlet erkânı da bu durumla barışmak zorunda kalmıştır. Birçok hükümdarın tarikat şeyhlerinin müridi veya muhibbi olması da bunu destekler. Mesela Karahanlı hükümdarlarının Yesevîye'nin, Osmanlı Devleti'nin Bektaşîye, Mevlevîye ve daha sonra Nakşibendîye'nin, Emir Timur'un Yesevîye'nin, onun haleflerinin ise Nakşibendîye'nin tesirinde kalması örnek olarak sunulabilir. Safevî Devleti'nin ilk hükümdarları da Safevîye tarikatının mensupları idiler. Bu tarikatların süluku, adab ve erkânı incelendiğinde teorik sufizmle bağdaşmayan birçok verilerle karşılaşırız. Teolojik Müslümanlığın dışında kalan Türk tarikatları eski Türk inançları temelinde şekillenerek Şamanlığın birçok olgularını ya bire bir ya da değiştirerek kullanmakla halk sufizmi geleneğini oluşturdular.

Terim olarak halk sufizmiyle kastedilen de Türk tasavvuf anlayışının teorik tasavvuf konseptinden farklı yönleridir. Halk sufizmi Şamanist kültürle o kadar iç içedir ki onu “şaman sufizmi” olarak adlandırmak mümkündür. Aslında genel tasavvufi konseptten gelen fenafillah anlayışı Türkistan tarikatlarında şekli bir karakter taşımakta olup şamanın ruhlara kavuşmasının İslam medeniye-

ALTINCI BÖLÜM

RUS VE SOVYET İŞGALİNE KARŞI SUFİ-ŞAMAN DİRENİŞİ

Kısa Bilgilendirme

Bu bölüme başlamadan önce şunu özellikle hatırlatmakta yarar vardır: Burada amaç herhangi bir isyanı tüm detaylarıyla araştırmak olmayıp Volgaboyu'ndan Sibirya Tatarlarına, Orta Asya'dan Kafkaslara kadar Rus işgaliyle ele geçirilen Türk yurdunun hem Çarlık Rusyası hem de Sovyetler döneminde başkaldıran küçük veya büyük isyanlarında tarikat ehli sufi gruplarının rollerini öne çıkarmaktır. Ayaklanmaların manevi liderlerinin açık ve gizli faaliyetleri isyanların nedenleri ve gidişatı, bağımsızlık düşüncesinin sürekliliği açısından ele alınacaktır.

Başlangıçta İslam dinine ve tasavvuf ehline karışmayan, hatta onları kendi tarafına çekmek isteyen Çarlık Rusyası ve Sovyet rejimi daha sonra resmî dinden de zararlı olduğuna inandıkları halk sufizmi tarikatlarına yasak getirmeye başladı. Bunun için hem Orta Asya hem Kafkasya hem de Rusya Müslüman dinî kurumlarının yardımına başvuran rejim yetkilileri Orta Asya ve Kafkasya topraklarında tasavvufi tarikatların faaliyetlerini yasakladılar. Bu yasak, sadece ateizmin komünist ideolojisi ve siyasetinin temeli hâline gelmesinden kaynaklanmamıştır. Her şeyden önce Sovyetler Birliği, sufi grupların çoğunun mürit-mürşid ilişkisinden ve müridin sorgusuz sualsiz mürşide tabi kılınmasına dayanan iyi organize edilmiş bir yapıya sahip olmasından ve kontrol edilememelerinden memnun değildi ve açıkçası bundan büyük endişe duymaktaydı. Çünkü işanlar (Orta Asya sufi grubu, kendi soylarını Ehl-i Bey'te bağlamakla kutsallık kazanmışlardır) mistik bir eğitimden ziyade toplumsal bir göreve üstünlük vermekteydiler. Böyle bir sufi yapılanması gerçekten de silahlı direnişe muktedir, iyi organize edilmiş ve disiplinli muharebe gruplarının oluşumunu ve konsolidasyonu-

YEDİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ DÖNEMDE ŞAMANIN İYİLEŞTİRME YÖNTEMLERİ

Giriş Mahiyetinde

Şamanın görevlerine bakıldığında; hastaları iyileştirmek, ölen kişinin ruhunu öteki dünyaya götürmek, kısırlığı tedavi etmek, geleceği görmek, evi, hayvanları kötü ruhlardan temizlemek, mevsim ritüellerini düzenlemek, doğaya kurbanlar sunmak gibi görevlerin öne çıktığı görülmektedir. Her bir şaman, toplumun fiziki ve manevi sağlığını korumak için ilk olarak ruhu tedavi eder, hastalığı önlemeye çalışır, aynı zamanda avın bol olmasını sağlar ve topluma gelebilecek belaları uzak tutmaya uğraşır.¹ Eski çağların Şamanlığı hakkında elimizde bilgi olmadığından dolayı şamanların kamusal görevlerine daha nelerin dâhil olduğunu bilemiyoruz. Ancak on dokuzuncu-yirminci yüzyıllara gelindiğinde, tedavi neredeyse şamanın aslı görevi hâline gelmiştir. Sayan-Altay ve Yakut şamanları gibi Orta Asya şamanlarının da tedavi seansında ana işlevi, ruhun/ruhların ele geçirdiği ve hastalandırdığı kişileri iyileştirmek, gelecekte haber vermek, toplumsal ayinleri yönetmektir. Ritüeli yöneten her bir şamanın ruhlar tarafından telkin edilen kendine özgü bir kostümü vardır. Ancak Orta Asyalı hem erkek hem de kadın şamanların tedavi sırasında özel bir kostümü yoktur. Tedavi ritüeli sırasında, tokmaksız, deliklerine dişli halkalar takılmış olan yuvarlak şekilli bir tef kullanmaktadırlar. Özellikle Orta Asya şamanları, tedavide kamçı (özel kırbaç) kullanmakta, hastayı kırbaçlamakla kötü ruhu bedenden dışarı atmaktadırlar.

Orta Asya şaman-bakışlarının tedavi seansları sırasında sadece çeşitli ruhları, perileri değil, aynı zamanda Müslüman evliyaları da yardıma çağırdığı bilinmektedir. Örneğin T. Bayaliyeva'nın da be-

¹ F. Bayat, *Türk Kültüründe Kadın Şaman*, 1. Baskı. Ankara: Ötüken Neşriyat, 2010, s. 21-169.

DİZİN

A

- Abdallar 61, 175
Abdurrahman-şah peri 88
Adıyaman 288, 289, 302
Afganistan 103, 108, 119, 251, 260
Afganlar 76, 109, 141
Ahmedhan İşan 217
Ahund-peri 88
ak-süyek 174, 186, 187, 188, 190, 193,
240, 241, 246
Alamon Moma 92
Alaş-Orda 230
alazlama 267, 268
albastı 19, 23, 71, 94, 109, 254
Alevî 9, 10, 52, 61, 63, 152, 157, 183,
185, 193, 197, 198, 264, 265,
310, 314, 318
Alevîlik 65, 161, 176, 179, 190, 194,
198, 268, 277, 304, 317
Aliillahiler 63
Allah 17, 38, 46, 47, 51, 54, 55, 60, 102,
123, 125, 127, 130, 132, 145,
147, 157, 161, 171, 180, 181,
182, 198, 201, 272, 275
Allahsızlar Cemiyeti 11
Aman duana 27
Anadolu 10, 11, 16, 17, 18, 45, 46, 47,
50, 55, 60, 63, 65, 79, 115, 146,
150, 151, 152, 154, 157, 158,
159, 161, 165, 173, 174, 176,
178, 185, 188, 190, 194, 195,
196, 197, 198, 200, 201, 205,
212, 227, 228, 265, 267, 268,
278, 288, 292, 301, 307, 310,
319
ana tanrıça 101, 108, 112, 122, 134,
135, 141
Anbar Ana 71, 72, 90, 91, 93, 155, 288
Andık Dede 72
Andican 102, 121, 209, 215, 216, 217,
218, 219, 220, 222, 224, 227,
240, 298
âşıklık 47
Aşure 104
atalar kültü 49, 60, 148, 151, 154, 156,
158, 159, 164, 289
Ataş-peri 88
Aut-kuja-bobo 74
Avarlar 292
Ayısıt 90
ayna 87
Ayna peri 88
Azerbaycan 10, 11, 12, 13, 17, 18, 45,
47, 63, 72, 79, 95, 96, 98, 113,
115, 146, 149, 150, 151, 152,
154, 156, 157, 158, 159, 160,
164, 169, 174, 175, 176, 179,
183, 185, 188, 190, 192, 193,
194, 195, 196, 197, 198, 199,
201, 205, 208, 210, 211, 212,
213, 228, 235, 236, 237, 238,
239, 240, 244, 246, 264, 265,
267, 278, 288, 291, 292, 293,
295, 297, 299, 303, 304, 309,
319, 320

B

Babagil 72
 Baba-i-dehkan 155
 Babalık 186, 227
 Baba Samit 72, 199
 Baba Zünnun Ayaklanması 227
 bâdeli âşıklar 45
 Baksılık Risalesi 55, 56
 bakışı 11, 13, 17, 19, 20, 23, 24, 25, 26,
 27, 28, 29, 44, 46, 48, 51, 54, 65,
 67, 69, 76, 78, 87, 175, 181, 185,
 251, 253, 254, 255, 259, 260,
 261, 263, 270, 275, 276, 280,
 283, 284, 285, 294
 bakışılık 13, 17, 25, 27, 29, 30, 56, 57,
 76, 154
 Bakü 151, 168, 267
 Balaken 208, 211
 başına dönme 278, 279
 Başkurdistan 63, 169, 258
 batıl 12, 14, 182, 265
 Behlul Efendi 235, 236
 Bektaşî 10, 52, 157, 185, 198, 199, 265,
 310
 Bektaşiler 61, 201
 Bektaşilik 65, 145, 176, 179, 190, 194,
 268, 277, 304, 307
 Bektaşîye 60, 145, 173, 175
 Beşparmak piri 151
 Bibi Fatıma 119, 120, 257
 bibi-halfa 102, 109, 111, 120, 124, 125,
 132, 133
 Bibi-Muşkulkuşa 99, 104, 108, 109,
 112, 113, 114, 115, 119, 120,
 122, 123, 124, 125, 130, 131,
 132, 133, 134, 135, 136, 137,
 138, 140, 141
 bibi-otin 102, 104, 106, 108, 136
 Bibi-Seşenbe 91, 99, 102, 104, 108,
 109, 110, 111, 112, 113, 115,

116, 118, 119, 120, 121, 122,
 123, 133, 134, 135, 136, 137,
 138, 139, 140, 141

Bibi Soliha 225
 bidat 50, 64, 148, 169, 170
 Bolgaboyu 18, 185, 233
 Borbu-bakşı 25
 Budizm 63, 176
 Buhara 102, 103, 111, 113, 118, 121,
 155, 182, 188, 194, 196, 214,
 222, 255
 Buryatlar 69
 bübü 21, 25, 27, 84, 294
 büyücülük 74

C

Cafer es-Sâdık 197
 Cahangir-İşan 73
 Cebrâil 55, 265
 cehri zikir 111, 294
 cinler 25, 26, 71, 72, 73, 282
 Cizzak 224

Ç

Çari perihan 66, 67, 73
 Çarlık Rusyası 11, 22, 103, 139, 188,
 190, 207, 208, 209, 210, 211,
 217, 221, 222, 223, 226, 227,
 229, 235, 237, 239, 242, 245,
 246
 Çarşamba 122, 124, 126, 127, 128, 129,
 130, 132, 133, 134, 135, 136,
 137, 139, 140, 266
 Çarşamba karısı 139
 Çeçenler 192, 234, 292
 Çelebiler 175, 196, 197, 198, 210, 213,
 235, 237
 çildağ 18, 267
 çilla kesiş 286
 Çin 86, 99, 163, 223, 229, 287

çiragkuş 202

Çoy Moma 92

Çukçiler 69

Çuvaşlar 9, 258, 259

D

Dağıstan 57, 161, 190, 208, 211, 212,
213, 235, 244, 245, 292

dam solmok 104, 105, 114

Davud-peri 88

dede 11, 13, 17, 49, 151, 154, 156, 194,
196, 204, 284

Dede Güneş piri 151

Dedelik 28, 145, 178, 185, 186, 198,
227, 317

Delikli Taş Türbeleri 72

demirci 74, 94

demircilik 74

derviş 13, 17, 29, 53, 61, 174, 175, 180,
184, 185, 194, 225, 228

Derviş Han 215

desturhanci 102, 107, 108, 109

Deuhun Divana 86

devler 71, 77, 89, 284, 288

dini inançlar 15, 51, 163

Diri Baba 72, 151

Divana-i Burk 155

Doğu Türkistan 55, 253, 272, 274

duana 13, 17, 27, 184, 185

Duanalık 185, 186

Dukçı İşan 216, 217, 218, 219, 220,
221, 309

Düldül Baba 156

Düzmece Mustafa İsyanı 227

E

ebelik 92, 95, 97, 102, 286

Ehl-i Beyt 18, 151, 157, 159, 160, 175,
185, 193, 194, 195, 205, 207,
221, 236, 246, 269, 289

Elçi Moma 92

Endonezya 57

erkek bakışı 25

erkek şaman 22

eski inançlar 13, 16, 51, 52, 54, 58, 77,
89, 112, 141, 148, 155, 173,
175, 177, 185, 196, 205, 227,
258, 288

Evenkler 69

evliya 10, 11, 24, 29, 51, 53, 55, 57, 58,
72, 73, 79, 82, 103, 104, 106,
110, 111, 112, 124, 133, 146,
147, 148, 150, 154, 155, 156,
159, 160, 161, 162, 163, 166,
167, 168, 171, 175, 180, 186,
187, 188, 190, 192, 194, 195,
196, 201, 205, 239, 250, 264,
288, 290, 291, 292, 293, 294,
295

evliya grupları 29, 145, 153, 159, 160,
175, 187, 189, 192, 194, 195,
196, 221, 237, 241, 280, 281

evliya kültü 10, 11, 49, 57, 60, 64, 72,
143, 144, 145, 146, 147, 148,
149, 150, 151, 154, 155, 156,
157, 158, 159, 161, 162, 163,
164, 170, 171, 172, 175, 190,
284, 289, 295

F

falbin 11, 13, 17, 19, 29, 51, 65, 78, 84,
114, 255

falbinlik 13, 17, 57

Farman-peri 88

Farslar 131

Fergana 52, 77, 105, 106, 120, 124, 136,
196, 200, 209, 215, 217, 218,
219, 220, 224, 234, 239, 240,
250, 255, 305

Fergana Vadisi 82, 104, 105, 106, 124,

187, 194, 200, 215, 220, 225,
234, 239

G

Gedebey 288
geleneksel şamanlar 14, 29
Gence 235, 239
göçürme 256, 269, 270, 272, 275, 276,
277, 278, 280
Gök Tanrı 277, 304
Göktürk Kağanlığı 13
Gulistan-peri 88
Gul Moma 92
Gulsun Moma 91
Gumçi Moma 92
Gung Moma 92

H

Habarbar Moma 92
Habarbiyor Moma 92
Hacı Bektaşî Veli 177
Hacı Kasım Çelebi 197, 228, 235, 236,
237
hak âşığı 45
halfa 101, 102, 109, 111, 120, 131
halfalık 78, 109
halk İslâmı 58, 60, 62, 63, 64, 143, 157,
161, 172, 179, 184
halk sufizmi 11, 12, 13, 14, 17, 18, 53,
54, 60, 61, 81, 143, 144, 151,
172, 173, 174, 175, 177, 178,
181, 185, 186, 190, 198, 207,
284
halüsinasyon 68, 260
Halvetiye 60
Hanegahlılar 175, 198
Hantiler 69
Harezmi 17, 20, 24, 52, 67, 72, 74, 77,
78, 81, 90, 99, 102, 109, 111,
155, 194, 251, 254, 255, 270,

274, 285

Hatm-i Yazdahum 104
Hayat-otin 102
Haydar Baba 156
Hayderiler 61
heterodoks 57, 59, 60, 61
heterojen 9, 18, 180
Hindistan 57
Hinduizm 63
Hint 122, 146
hipotez 79, 85, 98, 148
hoca 17
Hoca Ahmet Yesevî 160, 161
Hodsud Moma 92
Hokand 182, 188, 202, 204, 209, 216
Horasan 101, 102, 132, 157, 196
Hristiyanlık 9, 10, 230
Hristiyan 56, 62, 63, 145, 202, 209, 244
Hristiyanlık 15, 77, 146
Hubbi-Hoca 155
Hucend 187, 225
Hunhar Moma 92
Hz. Ali 47, 63, 119, 131, 151, 152, 156,
159, 160, 170, 174, 175, 177,
186, 187, 188, 193, 194, 195,
196, 197, 200, 205, 222, 237,
282, 289
Hz. Ebul-Fazl Abbas 153, 188
Hz. Fatıma 55, 56, 90, 120, 131, 160,
175, 187, 196, 200, 288, 289
Hz. Hasan 152, 177, 188
Hz. Hızır 47
Hz. Hüseyin 152, 160, 170, 177, 188,
194, 195
Hz. Muhammed 17, 90, 104, 119, 120,
131, 152, 158, 168, 175, 177,
182, 187, 188, 193, 194, 196,
222, 265
Hz. Peygamber 51, 58, 60, 159, 167,
170, 174, 175, 187, 195, 196,
256, 265

Hız. Zeyneb 152

İ

ilahi bilgi 14

ilahlar 26

İlan peri 88

İmam Rıza 151, 196

İnguşlar 234, 292

İran 63, 83, 102, 119, 131, 135, 137,
146, 157, 158, 159, 199, 201,
236, 239, 314

İsa Sofi Türbesi 72

İsimbet Ata 72

İslâm 9, 10, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 38,
47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56,
57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65,
71, 73, 75, 76, 77, 79, 82, 85, 89,
90, 97, 102, 105, 112, 114, 115,
131, 141, 143, 144, 145, 146,
147, 148, 151, 152, 154, 155,
156, 157, 159, 160, 161, 162,
164, 166, 167, 168, 169, 170,
171, 172, 173, 176, 177, 178,
179, 180, 181, 182, 187, 189,
191, 192, 195, 196, 201, 204,
207, 208, 209, 210, 215, 216,
229, 230, 231, 233, 239, 245,
265, 282, 284, 289, 290, 291,
302, 304, 310, 316

İslâm dışı 10, 13, 16, 50, 51, 146, 153,
170

İslâm dışı inançla 9

İslâm dışı inançlar 13

İslâmî şamanlık 9, 11, 13, 14, 18, 49, 51

İslâmiyet 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17,
29, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 71, 75,
76, 112, 133, 141, 143, 145, 146,
150, 152, 155, 156, 158, 161,
167, 171, 173, 178, 180, 196,
198, 284, 293, 307

İslâmlaşan şamanlık 9, 11, 13, 17, 18,
29, 56, 65, 77, 82, 97, 161, 210

İsmaili 54, 119, 200

İsmamut Ata 71

İstanbul 45, 52, 64, 70, 93, 94, 101,
155, 157, 160, 162, 194, 198,
200, 201, 214, 224, 265, 268,
277, 298, 300, 301, 302, 304,
305, 306, 307, 309, 310, 311,
314, 315, 317

işan 11, 13, 17, 49, 52, 56, 87, 154, 175,
180, 182, 189, 190, 193, 200,
202, 204, 215, 217, 221, 233,
240, 242, 280, 281, 282, 284

İşan Akmırza Tosov 232

işan-halife 204

İşanizm 63, 169, 176, 179, 185, 192,
208, 233, 241, 243, 305

İşanlık 28, 145, 178, 181, 182, 183, 185,
186, 189, 190, 193, 203, 204,
227, 234, 282

İşan Zaynulla 242

iştan saldı 201

iştan-saldı 202

J

Jalangaş-Ata 155

K

kadın bakışı 21, 27, 28, 84, 101

kadın şaman 19, 20, 21, 28, 78, 84, 86,
89, 96, 101, 112, 136, 225, 257,
263, 272, 273

Kadiri 9, 190, 234

Kadiriye 53, 104, 244

Kafkaslar 16, 17, 18, 54, 72, 144, 146,
149, 159, 166, 173, 188, 190,
192, 196, 205, 207, 208, 210,
211, 212, 213, 241, 243, 244,
246, 267, 292

Kafkasya 11, 12, 16, 50, 53, 54, 57, 59,
150, 164, 168, 169, 178, 190,
192, 207, 208, 211, 213, 230,
233, 234, 243

Kalender Çelebi İsyanı 227

Kalenderiler 61

Kalenderilik 145

Kalmıklar 48

kalpa 78, 110, 182, 185

Kalpa-Ata 110, 182

kamçı 23, 87, 89, 249, 250, 263, 264,
271, 272

Kamila otin 105

Karabağ 161, 175, 188, 197, 198, 228,
235, 237, 238, 239

Kara-han-peri 73

Karakalpakistan 78

Karakalpaklar 48, 99, 113, 131, 159,
270

Karnak peri 87, 88

Kaşkarlı Mahmut 165, 250

kayçı 49

Kazakistan 16, 71, 101, 114, 144, 160,
163, 168, 169, 188, 190, 196,
209, 210, 214, 222, 223, 225,
228, 231, 232, 240, 243

Kazaklar 19, 27, 30, 48, 51, 76, 77, 83,
99, 103, 110, 156, 159, 166, 175,
182, 184, 187, 196, 224, 268,
275, 279

Keşmiri Moma 92

Ketler 69

Kible 97, 125

kırbaç 249, 264

Kırgızistan 23, 71, 101, 154, 179, 181,
182, 190, 200, 204, 210, 214,
215, 223, 224, 227, 240, 303

Kırgızlar 20, 27, 48, 51, 76, 77, 91, 99,
103, 110, 156, 159, 182, 183,
184, 187, 215, 217, 224, 227,

228, 254, 269, 279

Kırım 165, 192, 211

Kırklar 47

Kızılbaş 63, 157, 200, 201, 221, 317
kieli 70

kimya 291

Kinna Moma 92

Kitab-i Mukaddes 177

Kız-Bibi 103

Kokan-pari 88

Kok Moma 92

Kora Moma 92

korkutma 256, 259, 260, 261, 264

Koryaklar 69

Koşkar-Ata 155

Kubul 28

kuf-suf 104, 105, 294

Kul Moma 92

Kunta-hacı tarikatı 54, 234

Kunya-Urgenç 155

Kur'an 52, 56, 58, 79, 102, 104, 105,
106, 108, 115, 120, 124, 132,
135, 139, 152, 177, 185, 202,
243, 245, 263, 265, 280, 289,
294

Kurbanmurad İşan 214

Kuşpek 27, 282

Kuteybe b. Müslim 12, 17

kuuçu 23, 24, 269, 294

kült 9, 17, 44, 54, 76, 134, 147, 162,
165, 173, 203, 286

L

laçiler 9, 13, 29, 78, 208

Laçiler 63, 200, 201, 204, 317

Lamaist 56

Lamaizm 9, 10, 15, 77, 230

Lenkeran 175, 239, 288

Lezgiler 292

Lukmon-peri 88

M

mağara 118, 135, 292
 Malay-Polinezya 45
 Malezya 45
 Maniheizm 63, 176
 Masallı 95, 160, 199, 288, 320
 Mazar Şamun Nebi 72
 Meçkay Moma 92
 Mevlevi 9, 152
 Mezopotamya 146
 Militan Ateistler Topluluğu 11
 Min-Tyube 216
 Mir Hemze Nigari 211
 Mir-Mövsüm Ağa 151
 mitoloji 14, 44, 47, 109, 141, 177
 Moğollar 46, 69
 molla 87, 182, 189, 288
 Molla Jumagazı Baimbetov 231
 moma 23, 84, 85, 87, 90, 91, 92, 93, 94,
 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102,
 132, 140, 163, 273, 288
 Moma Havo 92, 100
 Momai Kalon 92
 Momai Puşti 92
 Moma-Kaldirok 92
 Moma Kuldurak 288
 moma kültü 89, 92, 97, 108, 113
 momalık 13, 93
 moma-otin 132
 moma ruhları 23, 90, 95, 98, 108, 109,
 141, 287
 Muğan 175, 198, 199
 Muharrem ayı 105
 Muharremlik ayı 107
 mum söndü 201, 202, 203
 Murg-pari 88
 Musa-asa 184
 Müridizm 18, 190, 192, 208, 209, 210,
 211, 212, 213, 227, 233, 234,
 238, 239, 243, 244, 245

Müslüman 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 18,
 19, 30, 45, 49, 50, 51, 52, 55, 56,
 60, 61, 62, 64, 71, 72, 73, 77,
 79, 80, 81, 84, 87, 88, 90, 92, 97,
 103, 111, 114, 119, 133, 137,
 140, 143, 144, 145, 146, 147,
 148, 151, 154, 156, 158, 159,
 161, 167, 168, 170, 171, 172,
 175, 177, 182, 186, 187, 188,
 189, 192, 194, 200, 205, 207,
 208, 209, 215, 226, 233, 235,
 239, 242, 243, 244, 246, 249,
 251, 256, 259, 264, 272, 282,
 285, 288, 291

Müslümanlık 15, 50, 51, 57, 62, 71, 115

N

Nakşibendi 9, 47, 111, 114, 125, 211,
 234
 Nakşibendiye 60, 104, 173
 Nalaj Baba 156
 Nanaylar 69
 Necmeddin Kübra 72
 Nentsler 69
 neo-şamanlık 22
 Nur Ali Halife Ayaklanması 227

O

oba kültü 164, 165
 ocak 151, 157, 158, 170, 290, 293
 ocakzade 157, 194, 196, 200
 Oçıl Moma 91
 oduncu 125, 126, 127, 128, 131, 132
 O Moma 92
 Orta Asya 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17,
 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27,
 29, 30, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51,
 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 63,
 64, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 74,
 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82,

83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90,
91, 92, 96, 97, 98, 99, 100, 101,
102, 103, 107, 108, 109, 110,
112, 113, 114, 115, 122, 123,
132, 133, 134, 135, 137, 140,
141, 143, 144, 145, 146, 149,
150, 152, 153, 154, 155, 156,
157, 159, 161, 163, 164, 166,
168, 169, 173, 174, 175, 176,
177, 178, 179, 180, 181, 182,
183, 184, 185, 186, 187, 188,
189, 190, 192, 193, 194, 195,
196, 200, 201, 204, 205, 207,
208, 209, 210, 213, 214, 215,
216, 217, 218, 219, 221, 222,
223, 224, 225, 226, 227, 228,
229, 230, 231, 233, 234, 239,
240, 241, 242, 243, 244, 246,
249, 250, 251, 252, 253, 254,
255, 256, 257, 259, 260, 261,
264, 267, 268, 269, 270, 276,
278, 281, 285, 286, 288, 289,
292, 294, 296, 302, 303, 307,
316, 317

ortodoks 57, 60, 61, 204
Osmanlı Devleti 173, 219, 227
Oşi Bibi-Murad 119
Oşi Bibi-Seşenbe 118
oşi umaç 121
otacı 55, 183, 284, 286, 288
otin 102, 104, 105, 106, 107, 108, 109,
133, 225
Otuzikiler 175, 198
oybon 70

Ö

Ötüken 70, 93, 94, 162, 194, 249, 300
Özbekistan 71, 98, 103, 108, 109, 120,
163, 169, 186, 190, 191, 204,
219, 224, 240, 255

Özbekler 20, 48, 56, 76, 80, 85, 91, 92,
99, 112, 113, 131, 135, 137, 141,
159, 175, 187, 188, 196

P

Pakistan 57
Palvan Ata 71
pan-İslâmizm 226
pan-Türkizm 226
Paşa Ayım 106
perihan 11, 13, 17, 19, 26, 29, 51, 55,
65, 67, 73, 78, 84, 251, 253, 255,
262, 271, 273, 277
perihanlık 13, 17, 24, 29, 55, 57, 110,
273
periler 19, 21, 22, 74, 88, 269, 272
peri oyun 253, 256
peri ruhları 19, 20, 23, 67, 71, 72, 88,
180, 250
pıçak 23, 55, 68, 69, 70, 87, 254, 256
pir 45, 47, 48, 151, 155, 156, 158, 162,
180, 183, 200, 233, 267, 292

R

Ramazan 59, 104, 105, 107
ritüel 17, 54, 58, 62, 66, 80, 84, 91, 93,
94, 96, 102, 105, 107, 108, 109,
115, 119, 120, 121, 122, 123,
124, 131, 132, 133, 134, 135,
141, 149, 154, 201, 203, 251,
255, 256, 257, 258, 272, 273,
281, 285, 293
Rudapo Moma 92
ruhlar 13, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 28, 48,
71, 74, 84, 87, 89, 90, 92, 93, 95,
98, 99, 101, 173, 180, 249, 255,
256, 258, 264, 269, 275, 276,
281, 284, 287, 295
Rusya 143, 163, 169, 191, 192, 209,
211, 213, 214, 218, 219, 223,

- 224, 226, 229, 235, 241, 303, 308
- S**
- Safevilik 176
- Safeviye 173
- Salı 111, 113, 118, 120, 133, 134, 135, 137
- Sari Moma 92
- Sayan-Altay 9, 12, 49, 56, 67, 69, 76, 84, 90, 91, 165, 174, 210, 249, 250
- seçilmişlik 14, 18, 19, 20, 25, 28, 29, 78, 145, 186, 189, 193, 194
- Seit Ata 156
- Selkuplar 69
- Semerkant 85, 90, 96, 114, 120, 121, 149, 156, 180, 188, 194, 217, 224, 240, 251, 255, 288
- Semian-pari 73, 88
- Semireçensk 223, 224
- seyit 13, 17, 49, 154, 175, 187, 188, 194, 196, 222, 241, 284
- Seyitlik 28, 181, 185, 186, 188, 190
- Sibirya 11, 18, 19, 22, 25, 26, 29, 30, 44, 45, 48, 52, 54, 56, 57, 65, 67, 74, 75, 85, 87, 91, 152, 159, 168, 169, 174, 189, 192, 207, 209, 210, 219, 229, 230, 246, 251, 252, 253, 254, 259, 260, 264, 267, 269, 270
- Sofular 175, 198
- Sovyetler 12, 22, 51, 103, 104, 114, 164, 168, 196, 207, 218, 231, 233, 242, 243, 245, 293
- Sovyetler Birliği 114, 139, 143, 150, 168, 179, 189, 198, 207, 209, 218, 233, 242, 290
- Sovyet rejimi 16, 50, 191, 199, 207, 208, 209
- sufi geleneği 17, 81, 175, 180, 185, 244
- sufi zikri 56
- Suleyman-peri 88
- Sultan Baba 71, 72, 264
- Sultan-peri 88
- Suluk Çor Kağan 13
- Suvçi Moma 92
- Sünni 9, 10, 50, 54, 58, 60, 61, 63, 160, 175, 195, 197, 221, 237, 289
- Syumenbay 25, 67
- Ş**
- Şahanşah 127, 128, 129, 130
- Şahkulu Ayaklanması 227
- Şah Veli Ayaklanması 227
- Şaloyim Moma 92
- Şalpar Moma 92
- şaman 11, 12, 13, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 44, 45, 46, 48, 49, 52, 55, 56, 60, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 76, 77, 78, 83, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 97, 101, 109, 111, 115, 141, 144, 145, 148, 149, 152, 153, 154, 162, 163, 164, 171, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 184, 186, 188, 189, 194, 204, 216, 225, 230, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 264, 265, 268, 269, 270, 271, 272, 274, 275, 277, 279, 280, 281, 284, 285, 286, 287, 288, 292, 294, 295
- şamanlık 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 22, 24, 25, 26, 44, 49, 51, 52, 54, 57, 65, 68, 71, 72, 74, 76, 77, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 87, 89, 93, 110, 141, 147, 148, 152, 159, 161, 162, 163, 173, 176, 193, 194, 230, 278, 287

şaman oyunu 56
 şaman risalesi 55
 şaman sufizmi 173
 Şerif-Ali Bub 292
 şeyh 11, 13, 17, 24, 49, 160, 200, 264,
 284, 291, 292
 Şeyh Bedreddin Ayaklanması 227
 Şeyh Celal Ayaklanması 227
 Şeyh Haydar 72
 Şeyh Hüseyin Huştadinski 244
 Şeyhler 175, 198
 Şeyhlik 181, 186, 227
 Şeyh Şamil 213
 Şeyh Zahid 72
 Şeyx İsmail Kürdemiri 210
 şifacı 102, 151, 183, 251, 294
 Şii 9, 54, 58, 61, 132, 151, 160, 195,
 196, 197, 200, 204, 221, 237,
 282
 şirk 12, 14, 105, 148, 168, 170
 Şorlar 48

T

tabıp 13, 23, 65, 251
 Tacikistan 102, 103, 109, 120, 169, 190,
 194, 240
 Tacikler 20, 56, 76, 80, 81, 84, 85, 91,
 92, 103, 109, 113, 131, 132, 141,
 159, 175, 186, 187, 188, 270
 Tanrı 19, 20, 38, 55, 56, 66, 119, 122,
 125, 126, 127, 128, 130, 134,
 140, 141, 146, 147, 161, 198,
 259, 277
 Taşkent 32, 69, 80, 84, 91, 92, 99, 105,
 113, 138, 140, 149, 168, 183,
 194, 196, 201, 202, 204, 209,
 223, 224, 240, 270, 276, 298,
 299, 301, 303, 304, 308, 309,
 311, 314, 316
 Tataristan 63, 169, 175

Tatarlar 54, 62, 102, 259
 tef 54, 87, 249, 253, 255, 260, 273
 Titti Moma 91
 Togolok Moldo 25
 Torso-pari 73, 88
 Toti tavup 88
 tuğ 56, 256, 271, 273, 277
 Tu Moma 92
 Tuvçig Moma 91
 Türk-İslâm dünyası 9, 54, 196
 Türkistan 52, 109, 160, 161, 173, 178,
 182, 192, 209, 210, 214, 216,
 217, 218, 220, 221, 222, 224,
 240, 256, 263, 271, 298, 305,
 315, 317
 Türkistan Vilayeti 224, 229
 Türkiye 57, 79, 96, 101, 150, 193, 196,
 219, 225, 238, 240, 244, 264,
 265, 289, 295, 302, 311
 Türkmenistan 73, 78, 109, 186, 190,
 240, 255
 Türkmenler 48, 56, 77, 99, 141, 159,
 175, 187, 196, 251, 257, 270
 Türkmen-Nohurlar 81
 Türk mitolojisi 52, 115, 136, 165, 287
 Türk-Müslüman 18
 Türk tasavvufu 11, 174, 177

U

uçuk ayını 257, 258
 Uçuni Moma 92
 Umay 90, 91, 93, 196, 300, 305
 Ura-Tube 149, 273
 Uygurlar 26, 48, 56, 113, 224, 270, 273
 Uzak Kuzey 19, 45

Ü

üfleme 264, 265, 266, 267
 üfürükçü 265, 267

V

Vehhabiler 170

Vis-haji tarikatı 54, 234

Volgaboyu 11, 57, 143, 150, 178, 186,
207, 226, 241, 242, 246**Y**

Yahudiler 62

Yahudilik 146

yakma 49, 267, 292

Yakutistan 12, 76

Yakutlar 48, 69

Yakut Türkleri 9

Yedi Künbez Türbesi 72

Yeseviye 60, 145, 173, 175, 180, 185

yetim kız 116, 119

Yolçi Moma 92

Yozil Moma 91

Yulduz-peri 88

Yusuf Hemedani 72, 264

Z

Zagatala 211, 239

Zarafşan 52, 77, 109, 120, 121, 163

Zengi Baba 156

Zerdüştilik 63, 77

zikri-erre 145, 180

ziyaret 11, 21, 26, 27, 59, 61, 71, 72, 92,
93, 98, 103, 105, 107, 114, 117,
121, 124, 143, 150, 151, 152,
155, 156, 157, 158, 160, 161,
166, 167, 168, 170, 172, 179,
197, 202, 217, 266, 289, 290,
291, 292